

Neredeyse Mükemmel !.. Doping

Olimpiyat oyunları, hiçbir zaman 20 Temmuz 4 Ağustos tarihleri arasında Atlanta'da düzenlenenler kadar sıkı bir doping avcılığına soyunmamıştı. Tıbbi donanım bu kez, en ileri teknolojiye göre hazırlanmıştı ve gerçekten mükemmeldi. Ama ne kadar önlem alınırsa alınsın, ne yazık ki sahtekârlar asla sınır tanımazlar.

ATLANTA Olimpiyat Oyunları'ndaki anti-doping laboratuvarı ilk defa yüksek ayırıcılı kitle spektrometresi kullanma şansına sahip oldu. Önceleri, yarışmanın onbeş gün öncesinden itibaren anabolik steroid alımını saptayabilen bu alet, artık bir ay öncesinden yarışmaya kadar olan süre içindeki alımları saptayabiliyor. 1988 Seul Olimpiyatları'nda Ben Johnson'un adını sahtekârlar listesine ekleyen de bu aletin biraz daha ilkel haliydi. Aslında, Ben Johnson'un yakalanmasının en büyük nedeni gerçekten beceriksiz olmasıydı. Eğer son stanozolol alımının üstünden bir hafta daha geçmiş olsaydı, hiçbir şey fark edilmeyecekti. Ne yazık ki bu durum, ancak, Johnson doping programını doğru dürüst ayarlayamıyor eleştirilerine neden olabildi.

Spor sahtekârlığı da en az yarışmalar kadar eskidir; fakat, amfetaminlerin ilk ortaya çıkışıyla, son otuz yıl içinde çok gelişmiştir. Uyarıcı, mücadele gücünü artırır ve yorgunluğu maskeleyici etkileri olan amfetaminlerin kullanımları 1950'lerde yaygınlaşmış ve 1967'de Fransa Turu'nda İngiliz bisikletçi Tom Simpson'un ölümüne neden olmuştur. Amfetamin kullanımı, sistematik denetimlerle kolayca anlaşılabilir için 1970'lerde yerini anabolik steroidlere bırakmıştır. Bu sentetik moleküller yapısal olarak testosterona yakındırlar ve saldırganlığı olduğu gibi kas liflerinin yapımını da uyarırlar. Sınırlanan aksine; gülle, çekiç ve disk atanlar ile halterciler gibi ağır sikletler bundan tek yararlananlar değiller; çün-

kü, eğer aşırı protein tüketiminden kaçınılırsa, anabolikler, sikleti fazlaştırmadan, antrenmanda yüklenmeyi ve gücü arttırmaya izin verirler. Bu uygulamanın, erkeklik hormonuna ikincil dereceden etkileri, kaslanmaya, kılanmaya ve ses kalınlaşmasına neden olduğu için, öncelikle kadınları ele verir. Fakat bu belirtiler 1973'e kadar hiçbir şeyin göstergesi sayılmazlardı; çünkü, steroidler idrarda saptanamayacak oranda bulunuyorlardı. 1973'te İngiliz Raymond Brooks, gaz kromatografisi ile kütle spektroskopisini birarada kullandığı molekül analizinde, daha sonraları da sıklıkla kullanılan teknik bir aşama kaydetti. 1976 Montreal Olimpiyatları'nda bu testin ilk kullanımında tam dokuz pozitif anabolizan kullanımı tesbit edildi. Fakat tabii sahtekârlar yılmadılar ve tüm enerjilerini bu testi atlatabilmenin yollarını bulmaya harca-

dılar. Daha sonraları ise birçok steroidi çok küçük dozajlarda almak ya da steroidlerle birlikte onların varlığını maskeleyebilen idrar sökücutiler kullanmak gibi yöntemlere başvurdular. Eski Doğu Bloku ülkeleri sporcularını yarışlardan önce doping testinden geçirir ve sadece doping oranı testlerde kabul

edilen minimum sınırın altında bulunanları yarışmaya yollardı. 1980 Moskova Olimpiyatları'nda ise hiçbir doping olayına rastlanmamıştı. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) Tıp Kurulu Başkanı Alexandre de Merode bu olimpiyatı tarihin en temiz olimpiyatı olarak adlandırırken son günlerde bunun kesinlikle doğru olmadığı ile ilgili bazı söylentiler çıkmıştır. Eski Doğu Alman gizli polislerinin arşivlerine göre, bütün Doğu Alman sporcular 1972'den 1989'a kadar bir doping programı izlemişler ve bu süre içinde bir sürü madalyaya rağmen, hiçbirinin doping testi pozitif çıkmamıştır. (Aynı şekilde hiçbir Sovyet atletin de).

1980'lerin başı bir dönüm noktası olmuştur. Daha önceden kullanılan steroidler, yerlerini haklı olarak, testosteronda doğal olarak bulunan ve çeşitlerini ayırt etmenin olanaksız olduğu, benzer moleküllere bırakmışlardır. Alman doping analizeisi Manfred Donike, binlerce farklı kişiden aldığı idrarlarda testosteron (T) ve epitestosteron (E) miktarlarını incelemiş ve deneklerin hemen hepsinde T/E oranının 6'dan küçük olduğunu gözlemiştir. Ama, Moskova Olimpiyatları'nda madalya alan ve test sonuçları negatif olan sporcuların test sonuçları incelendiğinde, bu oranın (sporcuların % 15'inde) 6'nın üzerinde olduğu saptanmıştır.

Biyokimyacı Serge Baudoin ise, söylenenlerin aksine vücudtaki epitestosteron üretim mekanizmalarının yanlış tanındığını ve T/E değerinin harcanan efora bağlı sayısız parametreye gö-

re değişebileceğini açıklamıştır. Bunun en büyük kanıtı da 1988'de Fransa Gençler Şampiyonu olan Cyril Sabatier'in başına gelenlerdir. Sabatier'in T/E oranı 12 çıkmış ve doping yapmakla suçlanmıştı. Ama daha sonra kardeşinde ve de rastgele seçilen deneklerin ufak bir bölümünde görüldüğü gibi, Sabatier'in T/E oranının 6'dan büyük olmasının doğal olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine Sabatier aklanmış; fakat yetkili spor mercileri ne kadar büyük yanılığalar yaşadıklarını anlamışlardı. Bugün ise T/E eşiği, gözden düşmüş bir yöntem olmakla birlikte, çok basit bir gösterge olarak kabul edilir.

1980'lerin sonuna gelindiğinde sorun çoktan değişmişti. Artık, çok daha güçlü bir sürü başka hormon kullanılmakta; adrenokortikotropik hormon (ACTH), büyüme hormonu (hGH) ya da eritropoiteinler (EPO). Bunlar organizma tarafından doğal olarak üretilirler. ACTH, böbreküstü bezleri aracılığıyla kortizon üretimini ve saldırganlık uyarımını denetlerken, hGH, hipofiz bezleri tarafından üretilir ve dokuların gelişimini destekler. Böbrekler tarafından üretilen EPO ise, dokular tarafından oksijen tutulmasını destekleyen alyuvarların üretimine neden olur. Bu hormonların yapay olanları, asıllarına tıpatıp benzerler. ACTH'nin yapay taklidi 1967'den beri, büyüme hormonunununki 1987'den beri ve EPO'nunki ise 1989'dan beri piyasadadır. Fransız Ulusal Doping Tarama Laboratuvarı (LNDD) Müdürü Jean-Pierre Lafarge; "Biz, vücut tarafından üretilmeyen yasak molekülleri tararken, bu yapay hormonları bulup, ortaya çıkaracak bir teknik henüz gelişmemiştir" açıklamasını yapıyor. "Peki hormonlardaki bu anormal yoğunluk da mı farkedilemezdi?" sorusu ise, "Testosteronun tersine, ACTH, hGH veya EPO'nun olası dopingler olduğunu bildiren bir eşik yok. Örneğin, hGH yoğunluğu normal koşullarda 1000 farklı etkene bağlı olarak değişebilir" şeklinde yanıtlanıyor. Bu yeni tip dopinglerin araştırmaları henüz emekleme aşamasında ise de, son zamanlarda IOC. sırf hGH kullanılarak yapılan dopingi ortaya çıkarabilmek için tam 10 milyon Frank'lık bir fon oluşturmuş durumda. EPO için yapılan araştırmalar ise ilginç sonuçlar vermekte; çünkü, doping yapıldığına dair bazı veriler artık saptanmış du-

rumda, buna göre doping nedeniyle artan alyuvarlar, diğerlerine oranla çok hızlı bir şekilde üretilirler, ömürleri kısadır ve çok daha büyüktürler. Ama, Serge Baudoin araştırmalarda hâlâ bir takım sınırlamalarla karşılaştıklarını belirtiyor. Sporcuya kan vermekle ya da onu yeterli bir yüksekliğe çıkarmakla da EPO yoğunluğunda birkaç saat içinde çok ciddi bir artış gerçekleştirilebilir. Hormon alımının ortaya çıkarılması işlemlerinin çok hızlandığı şu günlerde doping taraftarları bir savunma savaşına girişebilirler. Geleceğe ait senaryolarda ilk gözüken ise, yapay hormonların, doğal modellerinin mükemmel birer kopyaları haline gelmeleridir. Diğerleri ise hormon alımını en rafine hale getiren stomatomedin gibi hGH ve interlökin gibi EPO yüklemelerinin izlerini silen yeni ilaç ve hormonlara başvurmak olacaktır.

Geçen Mart ayında EPO kullanan sporcuların her gün çok az miktarda EPO aldıkları ve yarışmadan bir hafta önce kullanmayı bıraktıkları yolunda açıklamalar yapıldı. Bu hormonların yoğunlukları süratle azaldığı gibi, beş saat sonra da idrarda hiçbir iz bırakmayacak şekilde ikiye ayrılıyor. Etkinliği hâlâ tartışılan ama umut vaat eden bu bulgular, birçok sorunu ortadan kaldırıyor. Doping saptayan analizler çok ilerledi, ama ne yazık ki hep doping dostu sahtekârların gerisinde kalınıyor. Atlanta'da kullanılan yepyeni, yüksek ayıncılı kütle spektrometresi, 1988 Seul Olimpiyatları'nın gözdesi olan anabolik steroidleri alt etmeyi başardı mı, sorusu belki de Moskova Olimpiyatları'nın kötü sonucu gibi net cevabına çok sonraları kavuşacaktır.

Yapay EPO'lar doping olarak kullanılmak dışında, hGH'nin çocuklarda görülen cücelik hastalığının tedavisinde kullanılması gibi, böbrek hastalıklarında tedavi aracı olarak kullanılmaktadır.

Atlanta'nın Ardından

Her yıl olduğu gibi bu yılki Olimpiyatlar da doping tartışmalarını gündeme getirdi. Her ne kadar yalnızca iki tartışmasız doping olayı saptansa da bazı Rus sporcuların kullandığı vitamin anabolik steroid içerdiğinden ilk testte doping muamelesi görmüştür. Bu vitamini kullanan dört sporcunun madalyaları henüz geri alınmamış; olimpiyat sonrası yapılacak olan ikinci testler madalyaların akıbetini belirleyecek.

Amfetamin alımı eforu yükselttiği, mücadele gücünü artırdığı ve yorgunluğu gizlediği gibi, kullanıcıya ölümüne neden olan bedeller ödenebilir. 1967 yılında Fransa Turu'nda Tom Simpson da bu bedeli canıyla ödeyenlerden.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; bütün analizler idrar üzerinde özelleşmiş ve yoğunlaşmıştır. Alexandre de Mero de Atlanta'da alınan kan örnekleri ile ilgili hiçbir sorun olmadığını açıkladı. Uygulanan Gareau-Audran testi ile bir sporcunun EPO yüklemesi yaptığının anlaşılması ve yarışma dışı kalması için gereken tek şey sadece bir damla kan. Bununla birlikte, denetimler sadece yarışmalar esnasında yapılmaktadır. Fakat yarışma öncesi; antrenmanlar sırasında yapılan ve sporcunun hormon tanıtım kartının oluşturulmasına yarayan testler sayesinde, yarışmalarda yapılan testlerde çıkan anormallikler bir parça da olsa önlenmiş oldu. Bu arada "Neden bütün atletlerin idrarları daha sonra geliştirilecek olan yeni tekniklerle kontrol edilebilin diye saklanmıyor?" sorusu akla gelebilir. Ama Patrick Schamasch bu soruya "Bu bizim etiğimize aykırıdır. IOC'nun sahip olduğu ülke böyle durumları engellemeye çalışmaktadır, cezalandırmak değil" şeklinde yanıt veriyor. İnsanı "Acaba, bütün bu aşırı engellemeler gerçekten gerekli mi?" diye düşündüren bir sorunun cevabı görece olarak değişebilir ama, değişmeyecek bir gerçek var ki o da, sportif doping, gerçek performansa inanan bir toplumun geri gelmesiyle elbetteki terk edilecektir.

Patrick Piro
Science & Vie, Temmuz 1996
Çeviri: Elif Yılmaz